

Srednja škola Ivanec

Povijest

Ivana Hranj

HRVATSKA GLAGOLJSKA I ĆIRILIČNA BAŠTINA

SEMINARSKI RAD

Mentorica: Petra Svetec

Ivanec, svibanj 2020.

Sadržaj

1. UVOD.....	3
2. NASTANAK GLAGOLJICE.....	4
2.1. Glagoljica u Hrvatskoj.....	4
2.2. Hrvatska glagoljska baština.....	6
2.2.1. Bašćanska ploča.....	6
2.2.2. Krčki natpis.....	7
2.2.3. Valunska ploča.....	7
2.2.4. Misal po zakonu rimskog dvora.....	8
2.2. Glagoljica danas.....	9
3. NASTANAK ĆIRILICE.....	11
3.1. Ćirilica u Hrvatskoj.....	11
3.2. Hrvatska ćirilična baština.....	12
3.2.1. Povaljska listina.....	12
3.2.2. Humačka ploča.....	13
3.2.3. Povaljski prag.....	14
3.3. Ćirilica danas.....	15
4. ZAKLJUČAK.....	16
5. LITERATURA.....	17
6. LISTIĆ ZA SAMOVREDNOVANJE.....	19
7. POPIS PRILOGA.....	20

1. UVOD

Cilj rada je još jednom ukazati na značenje pisama koja imaju veoma važno mjesto u hrvatskoj povijesti. Najviše ću se usredotočiti na najstarije i najvažnije spomenike hrvatskog naroda na glagoljici i ćirilici. Prvo ću govoriti općenito o nastanku glagoljice te pojavi toga pisma na današnjem hrvatskom prostoru. Nakon toga ću istaknuti neke od najvažnijih i najpoznatijih glagoljskih spomenika te ću obrazložiti njihovo značenje za hrvatsku kulturu i narod. Osim toga, osvrnut ću se na utjecaj glagoljice na sadašnjost, što znači da ćemo saznati gdje se s njome možemo susresti u današnje vrijeme. Zatim ću iznijeti najvažnije činjenice o ćirilici, drugom pismu koje je također obilježilo hrvatsku pismenost i kulturu. Istaknut ću najpoznatije hrvatske ćirilične spomenike i iznijeti promjene, odnosno ukazati na kontinuitet korištenja toga pisma u svijetu. Cilj ovog rada je pomoću dosadašnjih istraživanja, završnih radova i internetskih izvora pokušati shvatiti razvoj pismenosti hrvatskog naroda koja seže daleko u prošlost.

2. NASTANAK GLAGOLJICE

Glagoljica je jedno od dvaju slavenskih alfabetskih pisama te se ujedno smatra i najstarijim slavenskim pismom. Naziv *glagoljica* izvedena je prema glagolu *glagoljati*, koji osim svog osnovnog značenja *govoriti*, označava i obavljanje Božje službe na staroslavenskom jeziku. Od stvaranja glagoljice pa do njezina prvoga sačuvanog teksta prošlo je više od stoljeća i pol, stoga je samo podrijetlo glagoljice veoma upitno.¹ Postoji četrdesetak teorija o postanku glagoljice. Neki nastanak glagoljice povezuju s djelovanjem sv. Ćirila i Metoda, drugi s pokrštaivanjem Hrvata, a ima i onih koji iskon glagoljice nalaze u Armeniji, oko Azovskoga mora i sl. (Stipić 2011.: 9). Općeprihvaćena teorija je ona o Solunskoj braći i njihovoj misiji širenja kršćanstva među Slavene sredinom 9. stoljeća. Kako bi misija bila uspješna i u tradiciji kršćanstva, Konstantin je za Slavene sastavio posebno pismo – (oblu) glagoljicu.²

2.1. Glagoljica u Hrvatskoj

Nakon kraja 12. st. glagoljica se zadržala jedino na hrvatskom prostoru, točnije u Istri, Kvarneru, zadarskom kraju i Lici te se vrlo bogato koristila sve do kraja 19. st., kada počinje prevladavati latinica. Od početka 19. st. postaje jasno da se hrvatska uglata glagoljica razvila iz starije, oble. Pojam *hrvatska glagoljica* uglavnom se odnosi na poseban tip glagoljičkog pisma koji se oblikovao na hrvatskom sjeverozapadu u posebno pogodnim uvjetima za razvoj glagoljske pismenosti. Izduživanje slova, koordiniranje unutar retka, brojna uporaba ligatura³ itd., izdvojili su ovaj tip pisma kao

¹ Glagoljica. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod "Miroslav Krleža". <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22160>. Učitano 5. svibnja 2020.

² Ćiril i Metod, sv. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod "Miroslav Krleža". <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=13585>. Učitano 5. svibnja 2020.

³ Spajanje dvaju ili više slova u jedno, tako da barem jedno promijeni svoj oblik.

poseban.⁴ Glagoljica se proširila na sva područja pismenosti te je postala sveprisutna. Na glagoljici su pisani diplomatski dokumenti, moralno-didaktička proza, svjetovni romani, kronike, crkvena prikazanja, klesani su natpisi u kamenu (Šarić Kovačević, 2019.: 11).

⁴ Žagar, Mateo. 2007. *Glagoljica i ćirilica – hrvatska povijesna pisma*.
<https://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=1848&naslov=glagoljica-i-cirilica-povijesna-hrvatska-pisma>. Učitano 5. svibnja 2020.

2.2. Hrvatska glagoljska baština

2.2.1. Baščanska ploča

Baščanska ploča je najpoznatiji i najveći hrvatski glagoljaški spomenik. Ploča je pronađena 1851. u crkvi sv. Lucije u Jurandvoru pokraj Baške na otoku Krku. Izvorno je služila kao pregradna ploha koja je odvajala prostor za svećenstvo od prostora za puk. Vjerovalo se da tekst ploče sadrži neke tajne podatke, ali utvrđeno je da je ploča potvrda o Zvonimirovom darovanju zemljišta za izgradnju benediktinskog samostana sv. Lucije. Ploča datira iz 1100. godine jer se na njoj navode svjedoci tê darovnice i opisuju se vrijeme u kojem se darovanje dogodilo. Danas se u crkvi sv. Lucije nalazi njena kopija jer je 1934. godine ploča prebačena u Akademiju znanosti i umjetnosti u Zagrebu.⁵ Tekst darovnice pisan je prijelaznim tipom glagoljice, s oble na uglatu, na starom hrvatskome jeziku koji se koristio u bogoslužju (Marković 2012.: 4). U trećem retku *Baščanske ploče* piše “Zvonimir, hrvatski kralj”. To je dokaz postojanja Hrvatske još od najranijih dana. Često je *Baščanska ploča* nazivana i “krsnim listom Hrvata” (Šarić Kovačević 2019.: 13).

Slika 1 – *Baščanska ploča* (Baščanska ploča. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6206>. učitano: 6. svibnja 2020.)

⁵ Stopić, Dražen. 2017. *Baščanska ploča – Najvrjedniji spomenici hrvatske pismenosti*. <http://storiavillas.com/bascanska-ploca/>. Učitano 6. svibnja 2020.

2.2.2. Krčki natpis

Krčki natpis jedan je od najstarijih glagoljskih spomenika. Nastao je u 11. st. te je stariji od *Bašćanske ploče*. Dobio je ime prema mjestu na kojem je pronađen, odnosno po gradu Krku, gdje se nalazi i danas. *Krčki natpis* je ulomak jedne veće kamene ploče na kojoj je klesarska ruka ubilježila slova, a najvažnija činjenica je da se spominju tri hrvatska narodna imena: Dobroslav, Radonja i Rugota.⁶ *Krčki natpis* pisan je oblim tipom glagoljice i hrvatskim jezikom.

Slika 2 – *Krčki natpis* (Glagoljski natpisi i ploče. *Hrvatski po Rebi*. <https://hrvatskiporebiblog.wordpress.com/izvannastavne-aktivnosti/glagoljaska-druzina/kameni-spomenici/>. učitano 6. svibnja 2020.)

2.2.3. Valunska ploča

Valunska ploča je pronađena na otoku Cresu, datira iz 11. st., a nazvana je prema mjestu Valunu u blizini kojeg je nađena. Vjerojatno je bila riječ o nadgrobnom kamenom spomeniku neke lokalne obitelji. *Valunska ploča* pisana je dvama pismima (glagoljicom i latinicom) i dvama jezicima (hrvatskim i latinskim).⁷ Tekst *Valunske ploče* je raspodijeljen u tri retka gdje je prvi red pisan glagoljicom, a ostala dva latinicom.

⁶ Glagoljski natpisi i ploče. *Hrvatski po Rebi*. <https://hrvatskiporebiblog.wordpress.com/izvannastavne-aktivnosti/glagoljaska-druzina/kameni-spomenici/>. Učitano 6. svibnja 2020.

⁷ Glagoljski natpisi i ploče. *Hrvatski po Rebi*. <https://hrvatskiporebiblog.wordpress.com/izvannastavne-aktivnosti/glagoljaska-druzina/kameni-spomenici/>. Učitano 6. svibnja 2020.

Glagoljsko pismo na *Valunskoj ploči* pripada najstarijim oblicima oble glagoljice koja je starija od *Bašćanske ploče* (Marković 2012.: 7). Ovaj spomenik nagovješta buduće opće stanje u hrvatskoj kulturnoj povijesti koja je specifična po svojoj trojezičnosti i tropismenosti. Trojezičnost se sastoji od latinskog, staroslavenskog i hrvatskog jezika. Tropismenost nam donosi latinicu, glagoljicu i hrvatsku ćirilicu. Ova ploča još je jedan svjedok rane pismenosti Hrvata koja je omogućila razvoj u kulturnom, materijalnom i ekonomskom smislu (Šarić Kovačević 2019: 14–15).

Slika 3 – *Valunska ploča* (Glagoljski natpisi i ploče. *Hrvatski po Rebi*. <https://hrvatskiporebiblog.wordpress.com/izvannastavne-aktivnosti/glagoljaska-druzina/kameni-spomenici/>. učitano 6. svibnja 2020.)

2.2.4. Misal po zakonu rimskog dvora

Misal po zakonu rimskog dvora tiskan je 22. veljače 1483. godine na hrvatskom jeziku i na uglatoj glagoljici. To je prvi misal u Europi koji nije tiskan latinicom i latinskim jezikom, a mjesto tiskanja i autor su nepoznati. *Misal po zakonu rimskog dvora* je prva hrvatska tiskana knjiga, a budući da je taj hrvatski prvotisk tiskan dvadeset i osam godina nakon Gutenbergove *Biblije* u Mainzu godine 1455. on dokazuje kulturni i društveni napredak Hrvatske u drugoj polovici 15. stoljeća. Misal je bogoslužna knjiga te se u njoj nalaze tekstovi koji se izgovaraju za vrijeme mise. Ovaj misal jedan je od šest hrvatskih glagoljskih inkunabula odnosno knjiga koje su tiskane od izuma tiskarskog

stroja 1455. godine do 1500. godine.⁸ Danas se sedam primjeraka hrvatskog Prvotiska čuva u Hrvatskoj, a pet ih je izvan domovine, u vrlo prestižnim institucijama širom svijeta. Najpotpuniji primjerak *Misala* je onaj koji se nalazi u Sankt-Peterburgu u Rusiji, a nedostaje mu samo jedna stranica.⁹

Slika 4 – *Misal po zakonu rimskog dvora* (Žubrinić, Darko. 2013. *Hrvatski glagoljički Prvotisak misala iz 1483.* <http://www.croatianhistory.net/etf/1483.html>. Učitano 7. svibnja 2020.)

2.2. Glagoljica danas

Danas se glagoljica diljem Hrvatske može učiti u školama kao izborni predmet, element je likovnoga izraza, ona je bila i jest nadahnuće glazbenicima i pjesnicima te se nosi i na ljudskome tijelu u obliku tetovaže. Dovoljno je spomenuti djelovanje Male glagoljske akademije “Juri Žakan” u Roču u Istri od 1993., koja je potekla iz manifestacije Ročki glagoljski bijenale, koja se održavala od 1972. godine.¹⁰ Također se

⁸ Škriljevečki, Ana. 2015. *Tiskana prva hrvatska knjiga – Misal po zakonu rimskog dvora.* <https://studentski.hr/vijesti/na-danasnji-dan/tiskana-prva-hrvatska-knjiga-misal-po-zakonu-rimskoga-dvora>. Učitano 7. svibnja 2020.

⁹ Žubrinić, Darko 2013. *Hrvatski glagoljički Prvotisak misala iz 1483.* <http://www.croatianhistory.net/etf/1483.html>. Učitano 7. svibnja 2020.

¹⁰ Ćurić, Mira. 2009. “Glagoljica i danas živi.” *Matica*. 3: 35. https://matis.hr/images/pdf/matica/matica2009_03.pdf. Učitano 7. svibnja 2020.

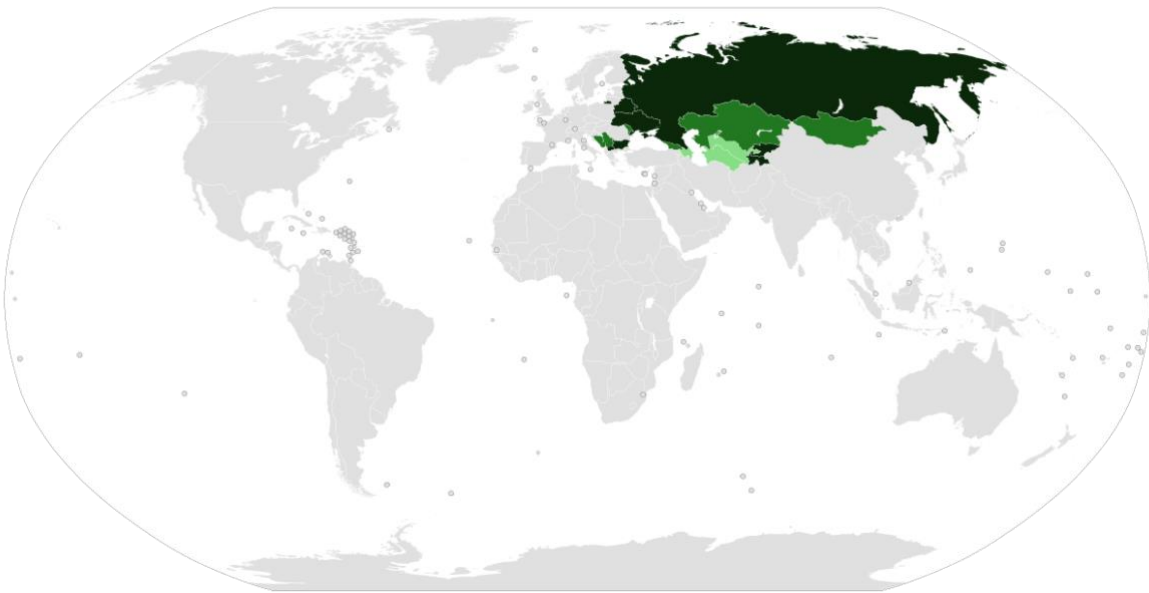
diljem Hrvatske nalaze mnogi muzeji koji posjeduju vrijednosti s elementima staroga pisma. U zgradi HAZU-a nalazi se najpoznatiji hrvatski glagoljaški spomenik – *Bašćanska ploča*, a najbogatiji arhiv glagoljskih rukopisa na svijetu je Arhiv HAZU-a gdje se čuvaju čak četristo četrdeset tri rukopisa (Stipić 2011.: 21).

Slika 5 – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb (Sveučilište u Zagrebu.
<http://www.unizg.hr/nc/vijest/article/dan-hrvatske-akademije-znanosti-i-umjetnosti/>. Učitano 7. svibnja 2020.)

3. NASTANAK ĆIRILICE

Ćirilica je jedna od dviju slavenskih azbuka, a za razliku od glagoljice do danas je opstala kao službeno pismo mnogih slavenskih naroda. U povijesnim izvorima nema točnih podataka o tome kada je i kako nastala ćirilica, no prema dominantnom slavističkom mišljenju, vjeruje se da je autor ćirilice Konstantin Filozof (Ćiril) prema kojem je pismo i dobilo ime. Danas se ćirilicom služe: Bjelorusi, Rusi, Rusini, Srbi, Ukrajinici i neki neslavenski narodi poput Abhaza, Čečena, Kurda, Tatara itd.¹¹

Slika 6 – Zastupljenost ćirilice u svijetu (Ćirilica. Wikipedia. <https://hr.wikipedia.org/wiki/%C4%86irilica>. Učitano 7. svibnja 2020.)

3.1. Ćirilica u Hrvatskoj

Na velikim dijelovima hrvatskoga teritorija, od 11. do 18. stoljeća, stanovništvo je svoje kulturne potrebe izražavalo (i) ćirilicom. Poznato je da su popovi glagoljaši u pravilu dobro znali i ćirilicu, a nije ni rijedak slučaj da se na srednjovjekovnim kamenim

¹¹ Ćirilica. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod "Miroslav Krleža". <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=13584>. Učitano 7. svibnja 2020.

spomenicima miješaju glagoljica i ćirilica.¹² Posebna vrsta ćirilskog pisma je *hrvatska ćirilica* ili *bosančica* koja se koristila u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini te ponekad i na području središnje Hrvatske, do Une i Kupe na sjeveru i sjeverozapadu. Važno je napomenuti kako je *hrvatska ćirilica* različito pismo od srpske, bugarske ili crkvenoslavenske ćirilice. Za njezino širenje i opstanak od srednjeg vijeka do druge polovice 19. stoljeća najzaslužniji su popovi glagoljaši, franjevci i benediktinci, pojedini laici te islamizirani Hrvati (Marković 2012.: 10).

3.2. Hrvatska ćirilična baština

3.2.1. Povaljska listina

Povaljska listina je jedan od najstarijih tekstova pisanih hrvatskim jezikom i ćirilicom. To je zapravo prijepis na pergamentu posjedovne isprave iz kartulara benediktinskoga samostana sv. Ivana Krstitelja u Poveljima na otoku Braču, koju je 1. prosinca 1250. hrvatskom ćirilicom sastavio i ovjerio Ivan, kanonik splitske crkve i hvarski notar, na traženje povaljskog opata Ivana, a po nalogu hvarskoga biskupa Nikole. Pisana je mješavinom narodnoga (čakavskog) i staroslavenskoga jezika, sa znatnim brojem riječi romanskoga podrijetla. Danas se čuva u župnom uredu u Pučišćima.¹³

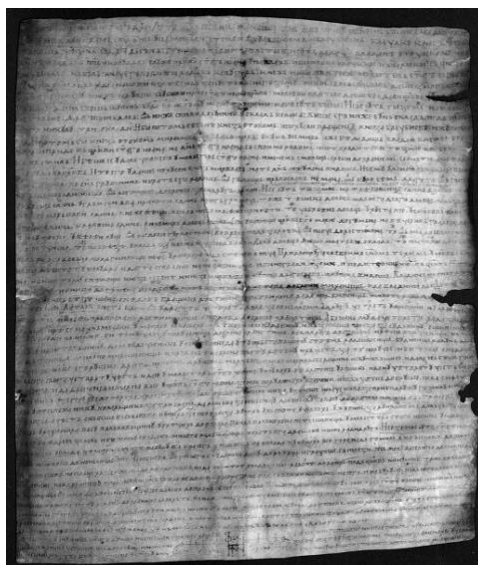
¹² Damjanović, Stjepan. 2012. *Hrvatska ćirilična baština u povijesti hrvatske kulture i njezino mjesto u hrvatskoj filologiji*. 9. str.

http://info.hazu.hr/upload/file/Mediji_12/Cirilicna%20bastina%20knj%20blok%20i%20omot%20za%20web.pdf.

Učitano 7. svibnja 2020.

¹³ Povaljska listina. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod "Miroslav Krleža".

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49822>. Učitano 8. svibnja 2020.

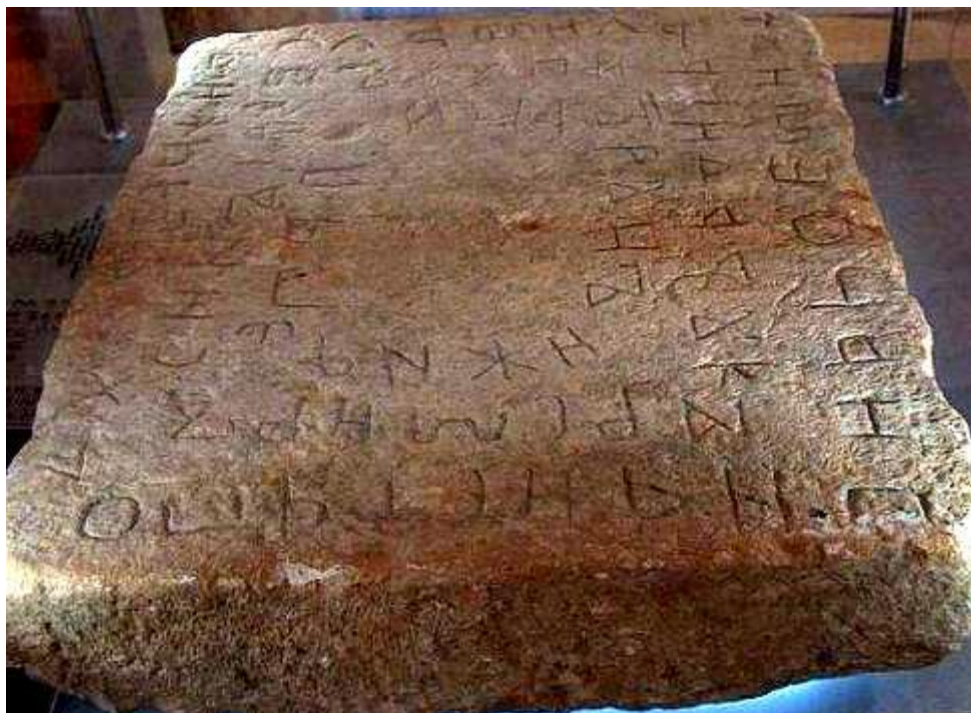

Slika 7 – Povaljska listina (Povaljska listina. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49822>. Učitano 8. svibnja 2020.)

3.2.2. Humačka ploča

Humačka ploča najstariji je pisani hrvatski spomenik pronađen na području Bosne i Hercegovine, a pisana je starohrvatskom ćirilicom. Uporaba nekoliko slova na glagoljici, dokaz je da se na ovim prostorima ranije koristila glagoljica. Pretpostavlja se da je ploča nastala krajem 10. ili početkom 11. stoljeća. Do 1958. bila je uzidana u pročelje franjevačkog samostana na Humcu kod Ljubuskog u Hercegovini, a danas se čuva u muzeju toga istog samostana. Ploča je duga 68 cm, široka 59, a debela 15 cm. Njena težina je 124 kilograma. Natpis ima 80 slova u 25 riječi. Natpis na ploči uklesan je spiralno u tri reda.¹⁴

¹⁴ *Humačka ploča napisana je na bosančici – starohrvatskoj ćirilici*. 2016. <https://ljubuski.net/17156-humacka-ploca-napisana-je-na-bosancici-starohrvatskoj-cirilici>. Učitano 8. svibnja 2020.

Slika 8 – Humačka ploča (Humačka ploča. Wikipedia. https://hr.wikipedia.org/wiki/Huma%C4%8Dka_plo%C4%8Da. Učitano 8. svibnja 2020.)

3.2.3. Povaljski prag

Povaljski prag je najstariji pisani spomenik na hrvatskom jeziku na Braču te je najstariji hrvatski ćirilčni natpis. To je bio nadvratnik samostanske crkve u Poveljima na kojemu je majstor Radonja, najstariji poznati imenom majstor u Hrvata, uklesao 1184. godine ritmizirani tekst. Danas se čuva u Muzeju arheoloških spomenika u Splitu (Marković 2012.: 13).

Slika 9 – Povaljski prag (Povaljski prag. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod "Miroslav Krleža". <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49823>. Učitano 8. svibnja 2020.)

3.3. Ćirilica danas

Kontinuitet korištenja ćirilice susrećemo na području istočne Europe te u sjevernoj i središnjoj Aziji. Tijekom svoga postojanja Hrvati su koristili tri pisma, ćirilicu, latinicu i glagoljicu. Ćiriličko pismo u Hrvatskoj razvilo je neke paleografske oblike kakvih nema ćirilica u drugim slavenskim zemljama (u Bugarskoj, Makedoniji, Srbiji, Ukrajini, Bjelorusiji i Rusiji) i neslavenskim zemljama (pravoslavni u Rumunjskoj) u kojima je ćiriličko pismo bilo jedino pismo kojim su se ljudi služili. Hrvatska ćirilica dio je hrvatskog kulturnog identiteta.¹⁵

¹⁵ Tadić, Vinko. 2018. *Ćirilica je i hrvatsko pismo*. <https://www.portalnovosti.com/cirilica-je-i-hrvatsko-pismo>. Učitano 8. svibnja 2020.

4. ZAKLJUČAK

Hrvatsku kulturu obilježava trojezičnost koja se sastoji od latinskog, staroslavenskog i hrvatskog jezika te tropismenost koja nam donosi glagoljicu, hrvatsku ćirilicu i latinicu koja se svojom pojavom održala do danas. Možemo zaključiti da su glagoljica i ćirilica iznimno bitne za poznavanje povijesti hrvatskoga naroda. Svi spomenuti spomenici u radu od velike su važnosti za hrvatski jezik i kulturu koja ima značajnu vrijednost te se ona treba čuvati i njegovati od zaborava i uništenja. Rad je pokazao da se tã težnja i održava u sadašnjosti te se istaknuta pisma, a osobito glagoljica, proučavaju, uče i njeguju. Što se tiče ćirilice, zbog Domovinskog rata ljudi često imaju averziju naspram nje i to je krivo jer je hrvatska ćirilica uistinu dio našega identiteta i na nju trebamo biti ponosni. Smatram da trebamo biti svjesni vrijednosti tih pisama koja su obilježja naše nacije i koja bi u budućnosti trebala postati još više cjenjenija.

5. LITERATURA

1. Ćiril i Metod, sv. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod "Miroslav Krleža". <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=13585>. Učitano 5. svibnja 2020.
2. Ćirilica. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod "Miroslav Krleža". <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=13584>. Učitano 7. svibnja 2020.
3. Ćurić, Mira. 2009. "Glagoljica i danas živi." *Matica*. 3: 35. https://matis.hr/images/pdf/matica/matica2009_03.pdf. Učitano 7. svibnja 2020.
4. Damjanović, Stjepan. 2012. Hrvatska ćirilčna baština u povijesti hrvatske kulture i njezino mjesto u hrvatskoj filologiji. *Hrvatska ćirilčna baština. Knjiga sažetaka. Međunarodni znanstveni skup povodom 500. obljetnice tiskanja prve hrvatske ćirilčne knjige*. Ur. Damjanović, Stjepan. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb. http://info.hazu.hr/upload/file/Mediji_12/Cirilicna%20bastina%20knj%20blok%20i%20omot%20za%20web.pdf. Učitano 7. svibnja 2020.
5. Glagoljica. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod "Miroslav Krleža". <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22160>. Učitano 5. svibnja 2020.
6. Glagoljski natpisi i ploče. *Hrvatski po Rebi*. <https://hrvatskiporebiblog.wordpress.com/izvannastavne-aktivnosti/glagoljaska-druzina/kameni-spomenici/>. Učitano 6. svibnja 2020.
7. *Humačka ploča napisana je na bosančici – starohrvatskoj ćirilici*. 2016. <https://ljubuski.net/17156-humacka-ploca-napisana-je-na-bosancici-starohrvatskoj-cirilici>. Učitano 8. svibnja 2020.
8. Marković, Marijana. 2012. *Prvi hrvatski spomenici*. Završni rad. Filozofski fakultet u Osijeku. <https://repositorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A1460/datastream/PDF/view>. Učitano 5. svibnja 2020.

9. Povaljska listina. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod "Miroslav Krleža". <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49822>. Učitano 8. svibnja 2020.
10. Šarić – Kovačević, Tina. 2019. *Glagoljaška kultura i pismenost*. Završni rad. Fakultet za interdisciplinirane, talijanske i kulturološke studije u Puli. <https://repositorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A4065/datastream/PDF/view>. Učitano 6. svibnja 2020.
11. Škriljević, Ana. 2015. *Tiskana prva knjiga – Misal po zakonu rimskog dvora*. <https://studentski.hr/vijesti/na-danasnji-dan/tiskana-prva-hrvatska-knjiga-misal-po-zakonu-rimskoga-dvora>. Učitano 7. svibnja 2020.
12. Stipić, Kristina. 2011. *Glagoljica jučer i danas*. Završni rad. Filozofski fakultet u Osijeku. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffos%3A2679/datastream/PDF/view>. Učitano 7. svibnja 2020.
13. Stopić, Dražen. 2017. *Bašćanska ploča – Najvrjedniji spomenik hrvatske pismenosti*. <http://storiavillas.com/bascanska-ploca/>. Učitano 5. svibnja 2020.
14. Tadić, Vinko. 2018. *Ćirilica je i hrvatsko pismo*. <https://www.portalnovosti.com/cirilica-je-i-hrvatsko-pismo>. Učitano 8. svibnja 2020.
15. Žagar, Mateo. 2007. *Glagoljica i ćirilica – povijesna hrvatska pisma*. <https://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=1848&naslov=glagoljica-i-cirilica-povijesna-hrvatska-pisma>. Učitano 5. svibnja 2020.
16. Žubrinić, Darko. 2013. *Hrvatski glagoljički Prvotisak misala iz 1483*. <http://www.croatianhistory.net/etf/1483.html>. Učitano 7. svibnja 2020.

6. LISTIĆ ZA SAMOVREDNOVANJE

SAMOVREDNOVANJE RADA NA SLOŽENOM ZADATKU	vrlo često	često	rijetko	gotovo nikad
Spremno istražujem i prikupljam informacije iz različitih izvora.	+			
Poštujem vremenske rokove i odgovorno pristupam izvršavanju dogovorenih obaveza.	+			
Preuzimam inicijativu te aktivno i kreativno radim na pisanju rada.	+			
Problem na koji sam naišla tijekom izrade ovog rada jest citiranje literature jer se do sada s time nisam nikada susrela.				
Ono što mi se osobito sviđalo u mom radu jest cjelokupna tema koja je izuzetno zanimljiva i bitna za opću kulturu.				
Ono što ću sljedeći put napraviti bolje je da ću još više vremena uložiti u cjelokupni rad.				
Sviđa mi se ovakva vrsta zadatka jer me potiče na istraživanje, a smatram da je dobra priprema za slične zadatke u budućnosti.				

7. POPIS PRILOGA

Slika 1 – Bašćanska ploča	6
Slika 2 – Krčki natpis	7
Slika 3 – Valunska ploča	8
Slika 4 – Misal po zakonu rimskog dvora	9
Slika 5 – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.....	10
Slika 6 – Zastupljenost ćirilice u svijet	11
Slika 7 – Povaljska listina	13
Slika 8 – Humačka ploča.....	14
Slika 9 – Povaljski prag	14